

Brief van de maand april 2010

Het lied van verlangen: bericht van een gekaapt schip

Cornelis Claesz van Wieringen: een Nederlands koopvaardijship wordt aangevallen door een Engelse kaper voor de kust van La Rochelle

In talrijke *Sailing Letters* worden de Engelse kapers genoemd die er indirect verantwoordelijk voor zijn dat we de brieven vandaag nog kunnen lezen. Zeemansvrouwen waarschuwen hun echtgenoten en zonen dat er al ontelbare schepen door de Engelsen opgebracht zijn en geven namen van schippers en bekenden die tot nader order in Engeland vastzitten. Sommige zeelieden laten hun geliefden weten dat de reis wat langer zal duren omdat ze “achterom” naar huis zullen komen. Dan varen ze via een noordelijke route om de Britse eilanden heen in de hoop de vele kapers in het als een fuik fungerende Kanaal letterlijk en figuurlijk te omzeilen. De Engelsen hebben in de loop der eeuwen ontelbare schepen buit gemaakt en zo moeten duizenden opvarenden in vijandelijke handen zijn gevallen. Ze zullen contact hebben gezocht met het thuisfront, maar tot nu toe hebben we slechts een paar brieven van gekaapte bemanningsleden gevonden. Daaronder bevindt zich de brief van Pouwel Pietersz Schuitemaker die vertelt hoe het er in Engeland aan toe gaat.

Post uit Engeland aan een bekende

Pouwel schrijft op 12 februari 1665 aan zijn vrouw Maartje Nanningsh in Hoorn. Zij is geen onbekende voor ons: het Brieven-als-Buitcorpus bevat vijf mooie brieven van haar gericht aan haar man. Enkele van die brieven zijn al door de historicus Roelof van Gelder belicht in zijn *Zeepost. Nooit bezorgde brieven uit de 17de en 18de eeuw* (Amsterdam: Atlas 2008). Pouwels brief, gestuurd vanuit Engeland, laat de andere kant van de correspondentie zien. Waar Pouwel zich precies bevindt is niet duidelijk. Bovenaan de brief staat dat hij met zijn schip *Het graafschap Marke* in “faelmuijen” (Falmouth, Cornwall) ligt, maar in de eerste regels noemt hij weer als ligplaats “pleijmuijen” (Plymouth), een stad zeventig kilometer verderop. Het schip waarop hij oppertimmerman was, voer waarschijnlijk samen met een paar andere schepen in een klein konvooi toen het gekaapt werd, want er is sprake van meerdere kapiteins die samenwerken.

Vertrouwen op een goede afloop

In plaats van een paniekerige brief schrijft Pouwel een bedaard en helder epistel. Hij heeft er alle vertrouwen in dat ze binnenkort wel weer zullen mogen uitvaren naar Cadiz. Volgens hem berust de hele zaak immers op een vergissing: de Engelsen zijn in de veronderstelling dat de schepen Holland als thuishaven en eindbestemming hebben en dat ze dus gekaapt mogen worden. Maar dit is niet het geval en aangezien de kapers zich aan strenge regels moeten houden, mogen de schepen eigenlijk niet tot prijs worden verklaard. De kapiteins bewegen hemel en aarde om hun schepen zo snel mogelijk weer in zee te krijgen. Ze verwachten dat hoge instanties zich met de zaak zullen bemoeien en erin zullen slagen hun vrije doorgang te geven:

“maer hoeppen wel hest [haast] brijeuven van lonnen [Londen] te hebben van de ambassaduer van de uorst en van de konijuck van engelant me vrij verklaert te sin [...]soo dat wij gen noet sellen hebben, hoppe wij, om prijl [prijs] te sellen worden voor klaert”

De brief van Pouwel Pietersz Schuitemaker

Deze uitkomst zou voor de kapiteins goed nieuws betekenen. Ze zouden hun schip en lading dan mogen houden en ongehinderd kunnen doorvaren naar de Spaanse havenstad, waar ze zeer waarschijnlijk heel wat ladingen aangeboden zullen krijgen omdat ze “frij lieden” zijn en niet door de Engelsen kunnen worden opgebracht. De Engelsen laten hen echter niet graag gaan en proberen de zaak zo lang mogelijk te laten aanslepen: “si soeckken het liet van uoor langen [het lied van verlangen=uitstel] met ons temaken”. Er zit voor Pouwel en de andere leden van de bemanning niets anders op dan samen met andere gekaapte schepen – Fransen, Hamburgers, Emders, twee Hollanders en een Zweed – te wachten op het besluit van het gerechtshof dat de kaapvaart behandelt: het High Court of Admiralty.

Geen reden tot paniek

Alles in beschouwing genomen gaat het met Pouwel dus eigenlijk goed. Zijn schip is wel in beslag genomen door de Engelsen, maar de oppertimmerman verwacht dat ze snel vrijgelaten zullen worden. Hij klaagt niet over een slechte behandeling door de vijand en is gezond. De handelsvooruitzichten zijn gunstig en de hoop op een winstgevende reis is groot. In de tussentijd is Pouwel ook goed bevriend geraakt met de kapitein van zijn schip en met enige trots meldt hij zijn vrouw dat de kapitein hem graag mag en dat hij “al vrij hoch bij hen [hem, de kapitein] te bock” staat. Het is jammer dat Maartje deze brief nooit ontvangen heeft, want uit een brief van haar geschreven op 15 maart 1665 weten we dat ze zich behoorlijk zorgen heeft gemaakt over haar man.

Ontsteltenis in Hoorn...

In deze brief schrijft Maartje Nanninghs aan haar echtgenoot dat ze door een bericht van de kapiteins te weten zijn gekomen dat het schip in Engeland ligt. Dit nieuws zorgde voor “groote droefhaeit en geen klaine altraetsij [alternatie, ontsteltenis]” bij Maartje en haar naasten. Ze was er zo ondersteboven van dat ze de geneugten van de winter links liet liggen:

“ick heb van dese winter alsoo veel rijden [schaatsen] geleert dat ick wel achter mijn liefste sal kuenen ryden en soude noch wel meer geleert hebben maer doen kregen wij de tijdinge dat ghij in engelant waert doen waer het gedaen [toen was het voorbij]”

Blijkbaar had Maartje geen zin meer in schaatsen of vond ze het niet gepast om over het ijs te glijden terwijl haar man gevangen zat in Engeland. Maar gelukkig hoefde ze niet te lang te treuren, want er kwam ook goed nieuws:

“en nueu vit de kapetaeins schrijven verstaen als dat sij alweder vrij waren en op haer vertreck lagen”

Pouwel had dus gelijk toen hij schreef dat ze wel weer zouden mogen vertrekken en de Engelsen hebben het vrij verklaren van de schepen geen maand meer kunnen uitstellen.

Hendrick Avercamp: Ijsvermaak

... en opluchting

Maartje kan haar brief dus monter afsluiten met wat nieuwtjes. Zo vertelt ze over de strenge winter, het schaatsen en over de vriendschap tussen haar en de kapiteinsvrouw, die bijna een echo lijkt te zijn van Pouwels vriendschap met de kapitein. En ze stelt haar man gerust: iedereen is nog gezond en ze ziet vaak vrienden en familie. Maartje is heel ongerust geweest, maar nu is ze een tevreden vrouw. Ze laat maar één klein verwijt horen. Ze begrijpt niet dat Pouwel zo lang in Engeland gezeten heeft zonder haar hiervan te berichten en dit terwijl ze zo verlangt naar nieuws over hem. Wij weten inmiddels wel beter: de trouwe Pouwel heeft zijn vrouw juist omstandig geschreven over de situatie van het gekaapte schip en wilde haar gerust stellen. Alleen hebben zijn opbeurende woorden nooit de overkant van het Kanaal bereikt.

De besproken brieven bevinden zich beide in doos HCA 30-647. De toelichting bij deze brief van de maand werd verzorgd door Judith Nobels.